

**Slovenské centrum pre komunikáciu a rozvoj, n. o.
15. ročník EUSTORY 2019/2020**

**Božie muky
Príbeh malej architektonickej stavby v kontexte udalostí miesta a života
miestnych obyvateľov**

Božie muky Šarišskej župy

**Spracoval: Briškár Maroš, 4.B a kolektív
Trieda: 4. B, Spojená škola, Ľ. Podjavorinskej 22, Prešov
Šk. rok: 2020/2021
Konzultant: Mgr. Slávka Vaníková**

Obsah

Úvod.....	3
Kamenica, okr. Sabinov	4
Podhorany, okr. Prešov	5
Čirč - pútnické miesto, okr. Stará Ľubovňa.....	7
Giraltovce, okr. Svidník	9
Vyšná Šebastová, okr. Prešov	9
Ďáčov, okr. Sabinov.....	11
Osikov, okr. Bardejov	12
Víťaz, okr. Prešov	13
Želmanovce, okr. Svidník	14
Záver	15

Úvod

Na križne cesty sa viaže množstvo povestí o zjavovaní sa záhadných bytostí a nebožtíkov, ktorí nenašli po smrti pokoj. Rozšírené sú povesti o vílach – nevestách, ktoré zomreli v období medzi ohláškami a sobášom a potom sa zjavovali pri križi, či o miestnych samovrahoch a iných mŕtvych, ktorí zahynuli za záhadných okolností, alebo sa o nich vedelo, že počas života niekomu veľmi ublížili či viedli nezriadený život.

Križe – Božie muky sú roztrúsené v obciach i na lúkach. Dotvárajú krásnu scenériu, v našom prípade, Šarišskej župy. Všetci spolužiaci – autori týchto príspevkov sú z rôznych kútov Prešovského samosprávneho kraja.

Naša práca podáva stručný pohľad na malé sakrálné stavby na východnom Slovensku, vo vybraných obciach Šarišskej župy.

Výstižne spracované príspevky s autentickými fotografiami a príbehmi tradovanými ústnym podaním sú obohatením nás študentov aj širokej verejnosti.

Kamenica, okr. Sabinov

Kaplnka svätého Jozefa

Kaplnka sv. Jozefa bola postavená v roku 1905 na počesť sv. Jozefa. Dal ju postaviť pán Jozef Kuchárik na vlastnom pozemku pri hlavnej ceste na smer Stará Ľubovňa. Pri tejto kaplnke sa stretávajú obyvatelia na sviatok sv. Jozefa každý rok a 1. mája deti, ktoré v daný rok idú prvýkrát k prvému sv. prijímaniu. Stará sa o ňu a zveľaduje rodina Halčíšáková.

Kaplnka sv. Floriána

Kaplnka sv. Floriána bola postavená po druhej sv. vojne v roku 1946 postavil ju Ján Petnuch, ktorý bol veliteľ dobrovoľných hasičov v našej obci. Je postavená pri našej hasičskej zbrojnici kde sa stretávajú a udržiavajú ju dodnes dobrovoľní hasiči, ktorí majú u nás veľkú základňu hlavne deti a mládež, ktorých vedie Alojz Urda. Veriaci ľudia sa pri nej stretávajú na sviatok Božieho tela.

Naša kaplnka

Túto kaplnku postavil môj otec v roku 2015 pri našej chate ktorú máme postavenú v lese pod Bukovú v nadmorskej výške 697. Tečie cez ňu premeň vody, ktorá vyviera v lese a môže sa pri nej osviežiť okoloidúci posediť si na lavičke, ktorá je oproti nej. O túto kaplnku sa stará moja babka(fotka), robí jej radosť, pomodlí sa pri nej a oddýchne si.

Spracoval : Viktor Andraščík, 4. B

Podhorany, okr. Prešov

Božie muky, prícestné kríže sú to drobné stavebné objekty v tvare stĺpa s päťou, drienkom, hlavicou, so sochou, súsoším alebo s krížom.

Prícestné kríže, ktoré sú symbolom náboženskej viery v krajine, materiálnym vyjadrením emócií a duchovného života, sa v minulosti zvykli stavať pri cestách na kraji obce. Slúžili ako modlitebné miesta pri vchádzaní, alebo vychádzaní z obce alebo slúžili ako pamätníky šťastných alebo tragických udalostí. Rozmach výstavby v minulosti je dôvodom, že všetky kríže sú dnes situované v zastavanom prostredí. V našej obci sa tiež nachádzajú kríže. Máme ich 7.(biblické číslo)

Na začiatku obce - dva kríže. Prvý kríž bol postavaný v roku 1917. Dala ho postaviť Hudáková Zuzana na pamiatku jej synov ktorý sa nevrátili z prvej svetovej vojny.

Druhý kríž bol postavaný v roku 1952. Postaviť ho dali Ján Krištof a manželka Anna Krištofová. Na kríži je nápis „Tak Boh miloval svet“.

Na cintoríne sa nachádza tiež kríž. Postavený bol v roku 1941 a dala ho postaviť obec Podhorany. Niekedy obec mala názov Hažgut.

Ďalšie dva kríže sú pri rodinných domoch. Na **vyšnom konci** obce. Jeden kríž postavala rodina Ungvarská v roku 1902 a druhý kríž postavila rodina Vašková v roku 1927.

Kríž máme aj na lúke popri poľnej ceste smerom na Tulčík. Postaviť ho dala Ličáková Anna v roku 1913. Na kríži je nápis „Pochvalen budz Pan Jezis Kristus“

Posledný kríž je **v strede lesa**. Postavil ho Juraj Fabuľa v roku 1933 pravdepodobne kvôli tragickej udalosti v lese.

Spracoval: Maroš Briškár 4.B MM

Čirč - pútnické miesto, okr. Stará Ľubovňa

Kaplnka Presvätej Trojice:

Hádam najmenej známa „domáca alebo súkromná“ kaplnka, stojí na hlavnej trase na svätú Mariánsku horu. Je vzdialená 0,7 km od cerkvi. Kaplnku postavili predkovia z dnešných rodín Šenitkovej a Havrilovej okolo roku 1875. Je najmenšou kaplnkou veľkosti 2 x 2 m, je pokrytá plechom, vo vnútri s maličkým „oltárom“. Vedľa nej rastú

dve lipy, ktoré boli vysadené o pár desaťročí neskôr. K tejto kaplnke sa nekonajú žiadne púte, ani sa pri nich neslúžia verejné bohoslužby, keďže je to súkromná, rodinná kaplnka.

Kaplnka cintorínska:

Táto kaplnka slúžila nielen ako „hrobka“, ale predvídavo bola postavená v čase, keď došlo k prenasledovaniu a následne nezákonnému zrušeniu Gréckokatolíckej cirkvi (rok 1950), takže mnohí gréckokatolíci z Čirča tu prichádzali počas prenasledovania k modlitbám za svojich väznených kňazov a cirkev potupenú vtedajším komunistickým režimom.

Kaplnka Svätého Jána Krstiteľa:

Je najstaršou kaplnkou, nachádza sa v časti zvanej Vilšavec, 1,8 km od cerkvi, je malá (3,5 x 2,6 m), zasvätená Narodeniu (Roždestvu) Jána Krstiteľa. Podľa miestnej ústne predávanej správy bola postavená okolo roku 1770 v časti, kde kedysi dávno stála drevená cerkev,

ktorá neskôr zhorela. Tu bola aj osada Budzová, ktorá patrila pod Čirč. Kaplnka je jednoduchá, vybudovaná z kameňa a pokrytá plechom. V minulosti bola zrejme pokrytá šindľom. Ešte v roku 1996 pri kaplnke stála majestátna lipa, ktorú však pre bezpečnosť kaplnky zrezali. Podľa odhadov, lipa musela mať najmenej 300 rokov. K tejto kaplnke sa prichádza procesiou každoročne na sviatok Narodenia (Roždestva) proroka Jána Krstiteľa, ktorý slávime 24. júna. Posledná oprava kaplnky sa uskutočnila v roku 1980.

Kaplnka Nanebovstúpenia (Voznesenija) Pána Ježiša Krista:

5 km od chrámu. Z jej výstavbou sa začalo v roku 2001. Dokončená a posvätená bola 20. 5. 2007. Kaplnka stojí v lesnej časti zvanej Lazivské a vedie k nej cesta lemovaná výjavmi zo života Panny Márie. Viaže sa k nej ústne tradovaná legenda o zjavení sa Panny Márie na tomto mieste. V kaplnke je osadená mozaiková ikona nanebovstúpenia Pána, ktorú realizovali manželia Zdraveckí.

Kaplnka Zosnutia (Uspenija) Presvätej Bohorodičky ("Hlavná, odpustová"):

Dôvodom postavenia tejto kaplnky bolo množstvo pútnikov, ktorí prichádzali k prameňu. Pre nedostatok miesta pri samotnom prameni a neschodný terén, nemohli tu postaviť väčšiu kaplnku na slávenie bohoslužieb pre pútnikov, preto sa veriaci vybrali miesto na lúke, 600 m nižšie od prameňa. Z archívnych dokumentov sa nezachoval žiadny, ktorý by uvádzal dátum realizácie stavby kaplnky a jej dokončenia. No pravdepodobne to bolo až v priebehu rokov 1898 - 1901. V roku 1925 bola dobudovaná ďalšia časť kaplnky (dnes je to jej stredná časť). Dnešnú podobu nadobudla kaplnka v roku 2000, keď bola dobudovaná predsieň (strieška).

Zjavenie starca

Nad obcou Čirč sa v roku 1898 v lokalite pod Vyšnými Uhliskami zjavil zvláštny starec. Jeho zjavenie zaznamenala aj miestna farská kronika, ktorá o tejto udalosti v rovnakom roku píše: „Dvom čirčským dievčatám, ktoré pásli kravy pod Uhliskami, zjavil sa akýsi starec, ktorý im položil otázku, či by nechceli, aby tu prichádzalo veľa ľudí na púte. Po súhlase dievčat starec zapichol palicu do zeme a na tom mieste vytryskol prameň vody s liečivými účinkami. Starec žiadal, aby tu bola postavená kaplnka.“ Na mieste, kde zapichol palicu, bola postavená najprv drevená strieška pokrytá šindľom. Až neskôr, v roku 1925 tu nad prameňom postavili murovanú kaplnku veľkosti 3,6 x 2,6 m. Kaplnka bola zasvätená Zosnutiu (Uspeniju) Presvätej Bohorodičky.

(in: <http://www.grkatpo.sk/?circ> , <http://www.cergov.sk/article.php?id=79> , <http://www.obeccirc.sk/cirkev/>)

Spracoval: Malast Filip ,4. B

Giraltovce, okr. Svidník

V mojej obci Giraltovce máme jednu jedínú kaplnku, ktorá je zasvätená sv. Pani Márii Fatimskej. Kaplnka sa nachádza na Fučíkovej ulici v Giraltovciach a ľudia sa tam môžu ísť pomodliť kedykoľvek a v lete občas sa tam konajú aj omše. Na internete ani v knihách o našej obci som nikde nenašiel kedy táto kaplnka mohla vzniknúť, ale podľa toho čo som počul od svojich rodičov a starých rodičov tak táto kaplnka mohla vzniknúť okolo roku 1998.

Rodičia mi hovorili že kaplnka na Fučíkovej ulici sa postavila z iniciatívy ľudí z tejto ulice a čo som pozeral do farskej kroniky tak menovite to bol pán Michal Mašlej. Pravdepodobne preto aby ľudia z tejto ulice nemali ďaleko do kostola, pretože táto ulica kde je táto kaplnka postavená, je ďaleko kostola, tak ľudia chceli mať bohoslužby niekde bližšie a preto sa im nakoniec vyhovel a postavila sa kaplnka na mieste, ktoré miestni volajú „Veterník“.

V kronike som sa dočítal, že r. 1930 Giraltovce ako okresné mesto, nemá svoj kostol pre rím. kat. veriacich. R. 1940 je posvätený nový kostol. Potom nasledovalo obdobie socializmu. A v novej demokracii vzišla potreba ďalšieho kostolíka. Preto sa postavila kaplnka.

(in: <https://www.farnostgiraltovce.sk/historia>)

Spracoval: Kristián Mesarč, 4, B

Vyšná Šebastová, okr. Prešov

Ľudia stavali kríže a Božie muky od nepamäti na významných miestach, pri významných udalostiach, alebo ako ochranu pred nečistými silami na križovatkách ciest, alebo napríklad keď mal niekto peniaze tak si ho postavil aj na záhrade. U nás je ich niekoľko. Všetky kríže sa nesú v podobnom štýle ich výroby, ale každý slúži na niečo iné.

Tento kríž sa nachádza na konci obce a slúži ako poďakovanie ukrižovanému Ježišovi.

Tak ako predchádzajúci kríž aj tento sa nachádza na dvore a má rovnaký účel.

Tento kríž bol postavený v roku 1936 pri kostole vo Vyšnej Šebastovej , ale časom sa tam postavil nový kríž a tento bol presunutý do stredu dediny. Jeho účel je požehnať veriaci ľud.

Tento kríž sa nachádza pomerne na začiatku obce a je najstarší v obci . Bol postavený v roku 1912 a ľudia ho postavili ako obeť.

Z novodobej histórie stavania Božích múk – krížov alebo malých architektonických stavieb sa môže naša obec Vyšná Šebastová pochváliť krásnym parkom Ružencová záhrada – pútnické miesto.

Spracoval: Adam Polaček, 4. B

Ďačov, okr. Sabinov

Vyoraný sv. Ján Nepomucký

Kaplička, v ktorej do 1977 bola starobylá socha sv. Jána Nepomuckého a teraz sa v nej nachádza socha Nepoškvrnenej Panny Márie. Na Rovinkoch,, keď oral na svojej roli pán Lazorik, vyoral sochu sv. Jána Nepomuckého a preto na svojom pozemku vystavili z kameňa kaplnku, do ktorej umiestnil túto sochu.

Socha sv. Jána Nepomuckého pravdepodobne bola zo starého kostola z Torysy. V dňoch 24. a 25. augusta 1813 za veľkej búrky sa rieka Torysa tak rozvodnila, že podmyla kostol a kaštieľ v Toryse a všetko zariadenie odniesla. Záznam o tejto udalosti hovorí: „*Nezostalo po nich na povrchu ani stopy. Voda s veľkou silou sa vrútila do krypty a so sebou vyniesla mŕtvolu tam pochovaného panstva. Mŕtve telo starého grófa spolu s rakvou a telo grófkyni bez rakvy nahé našli pri d'áčovskom mlyne.*“

Kedy vyorali sochu sv. Jána, nie je zatiaľ známe, ale v rokoch 1911 až 1921 to už bola známa vec. Spisovateľka Helena Tartaľová vo svojom románe Zázrak hôr túto udalosť opisuje. Je možné, že o tejto udalosti sa dozvedela od obyvateľov a mohla sa udiť oveľa skôr alebo sama bola svedkom tejto udalosti po príchode do Ďačova v roku 1911. Sochu priekupníci v roku 1977 ukradli, ale nepodarilo sa im ju prepašovať na západ. Zadržali ju na hranici s Nemeckom. V súčasnosti sa nachádza v Šarišskom múzeu v Bardejove.

Do kapličky bol daný obraz Matky Ustavičnej Pomoci, ktorý tiež niekto ukradol a následne bola daná socha Panny Márie a boli urobené železné mreže.

(in: *Zázrak z hôr*, Helena Tartaľová, Michalovce, 2013, tvrdá väzba 336 strán)

Spracoval: Jozef Rusnák, 4. B

Osikov, okr. Bardejov

História vzniku kaplnky na „Ulici“ sa nám zachovala vďaka našim predkom, ktorí túto udalosť šírili ústnym podaním z generácie na generáciu.

V dedine žil zbožný pastier oviec, ktorý ich pásol na Majiru časť obce Osikov a odtiaľ ovce hnal po potoku cez dedinu smerom k „Ulici“. V týchto miestach bola, a aj dnes je studnička, pri ktorej sa stále zastavil pomodliť napil sa vody a pokračoval so svojimi ovečkami k lesu.

Jedného dňa, keď sa pastier chcel napiť vody, v studničke zbadal krásnu pani s dieťaťom. Dvihol hlavu, ale po krásnej panej nebolo slychu. Keď sa to zopakovalo po tretíkrát, tak pastier tejto usmievajúcej sa Panej sľúbil, že ak sa mu podarí dostať sa do Ameriky a zarobiť si peniaze, tak jej na tomto mieste da postaviť kaplnku.

Po nejakom čase sa pastier naozaj dostal do Ameriky, a zrazu rodine ktorá dnes býva v našej obci prišiel list s peniazmi a prosbou, aby dali na tomto mieste pri studničke postaviť kaplnku Pane Márii. Dlhé roky bola v kaplnke socha Matky Ustavičnej pomoci. Dnes je tam obraz.

Aké bolo meno tohto pastiera sa mi nepodarilo zistiť, ba neviem do akej miery je tento príbeh pravdivý, ale svedkom tejto histórie je práve kaplnka na „Ulici“, o ktorú sa až do dnešných dní stará rodina ktorá býva neďaleko tejto kaplnky. Čo však viem je to, že v období maďarizácie sa práve pri tejto kaplnke konala odpustová slávnosť „Štefana Kráľa“. Prichádzali tu sprievody veriacich z okolitých obcí, ba dokonca z dnešného Geraľtova a Žatkoviec.

Osikovské kríže ktoré sú na všetkých svetových stranách

Križ na východnej strane obce.

Križ na západnej strane obce.

Križ na južnej strane obce.

Križ na severnej strane obce.

Na východe je kríž, ktorý dali postaviť bratia János, Adam, Andrej a Peter. Západnú stranu obce chráni kríž, ktorý dalo postaviť pozemkové spoločenstvo pánskeho lesa v roku 1947. Z juhu je to kríž postavený v roku 1902. A nakoniec zo severnej strany obec žehná kríž zhotovený vďaka rodine Farnekovej.

Spracoval: Richard Sviržovský, 4.B

Víťaz, okr. Prešov

U troch čiernych krížov

V obci Víťaz sa nachádza len jedna Božia muka a to s názvom U troch čiernych krížov. Legenda hovorí, že na mieste kde sa nachádza kaplnka boli zastrelení mladí ľudia z dôvodu, ktorý neje známi. V päťdesiatych rokoch 20. storočia mala už 40 rokov. Dnes je zrekonštruovaná, jej posviacka bola na sviatok sv. Kríža v roku 2002. Na hnedej plechovej streche je kovový latinský kríž. Tri kríže tejto muky sú z čierneho kovu a sú ohradené mriežkovou ohradou z kovaného železa.

Kaplnka sv. Jána Nepomuckého

Kaplnka je viac ako 250 rokov stará. Dali ju postaviť isté dve nábožné ženy v čase boja katolíkov s Turkami, ktorých rodina vlastnila v 18. storočí jeden zo štyroch kaštieľov v dedine. Vo vnútri na oltári je od jej výstavby drevená socha sv. Jána Nepomuckého a niekedy tam boli sochy

Panny Márie. Na obidvoch stenách sú obrazy rôznych svätcov. V súčasnosti je v kaplnke na oltári už len jedna socha sv. Jána Nepomuckého a drevené svietniky, ktoré sú zničené.

Kaplnka Sedembolestnej Panny Márie

Pri vstupnej hlavnej bráne na cintorín je kaplnka Sedembolestnej Panny Márie s pietou padlých vojakom v 1. svetovej vojne z Víťaza. Bola postavená veriacimi obce pravdepodobne 30. novembra 1935. Tam je tento nápis: *Na pamiatku vo svetovej vojne padlým. „Keď svet vzplanul ohňom nikdy nevidaným, ktorý vrátil svojet' aj nám zaznávaným, vy na oltár prebudenej vlasti životy ste kládli. Vďaka bud' Vám za to pamiatka rodákov! Prijmi – že ich, Bože, do nebeských stánkov!* Túto kaplnku a pietnu sochu v nej počas svätej omše požehnal Vincent Jančáry.

Spracoval: Uličný Damián, 4. B

V mojom najbližšom okolí sa nachádza božia muka v Stropkove, v areáli rímskokatolíckeho kostola Najsvätejšieho Tela a Krvi. Táto božia muka bola vybudovaná koncom 19. storočia, konkrétne v roku 1888. Ide o menšiu kamennú stavbu, ktorá v priebehu 20. storočia viackrát prešla drobnými opravami. Pozostáva z podstavca a niky, ktorá je zaklenutá malou valenou klenbou. Otvor výklenku v stene má rovné ostenia a parapet. Otvor je po stranách ozdobený pilastrami s pätkami a hlavicami, na ktoré dosadá oblúk uzatvárajúci ohraničenie niky. Oblúk má tvar oslieho chrbta. Tvorí štít stavby. Štít je ukončený mohutným kamenným jednoramenným krížom. Kamenný podstavec sa skladá z troch kvadratických blokov s pyramidálne sa zužujúcimi až po niku. Tretí diel podstavca, najužší, má skosené hrany a na čelnej strane rytý nápis „1888“. Vo vnútri niky bola pôvodne umiestnená plastika Madony s dieťaťom, ktorá bola premiestnená na miestnu faru kostola. Od 1. januára 1988 je táto božia muka v evidencii národných kultúrnych pamiatok na Slovensku.

Toto miesto moja rodina navštevuje pravidelne každý rok, pretože ide o najstaršie pútnické miesto, kde sa uctieva Panna Mária Škapuliarska.

Želmanovce, okr. Svidník

V našej obci sa nachádzajú iba kríže. Jeden je pri kostole z roku 1972 postavený na božiu slávu veriacimi obce, druhý na cintoríne, tretí na konci obce pred rodinným domom z roku 1879 postavený Jurajom Hviščom a Medzi obcami Želmanovce a Kuková stojí kríž,

ktorý vybudovali Ján Kaňuch a Zuzana na žiadosť zomrelého otca v roku 1929.

Premiestnením alebo novým vybudovaním ciest sa stáva, že takého pamiatky nájdeme stáť ďaleko od cesty na lúčach. Vytvárajú peknú prírodnú scenériu a pripomínajú, že tadeto viedla kedysi hlavná cesta.

Spracoval: Samuel Sagan 4. B

Záver

Na začiatku našej výskumnej či dokumentaristickej práce sme ani veľmi nechápali zmysel a zámer úlohy, ktorú sme dostali od pani učiteľky slovenského jazyka Mgr. Slávky Vaníkovej. Bolo to v máji 2020 v čase Corona krízy, počas dištančného vzdelávania. Každý bol doma a teda času bolo dosť. Tak sme túto výzvu súťaže EUSTORY prijali. Do školy sme prišli po dlhých prázdninách a konečne sme mohli vidieť kto . ako spracoval úlohu o Božích mukách.

Odprezentovali sme svoju prácu, fotky a dokonca i okolnosti zberu informácií, fotiek a rozprávania našich starých rodičov. Nekonečné príbehy a zážitky sme získali.

Aby naša práca mala zmysel nielen pre nás, ale i širšiu verejnosť, rozhodli sme sa naše príspevky poslať Vám, aby ste vedeli, že sme s Vami. Toto motto pandémie Covid-19 je výstižné a skutočne srdečné, pretože všetci (učitelia, rodičia, nadácie, občianske združenie či obce), ktorí myslia na minulosť, myslia zároveň i na budúcnosť.

Míľniky dejín nie sú len veľké boje, stavby, objavy, ale aj jednoduché nenápadné kríže pred domom, v lese, okolo ciest, či uprostred poľa, kde kedysi viedla cesta.

Ďakujeme za možnosť vyjadriť „pamäti národa obyčajných ľudí“ očami študentov strednej odbornej technickej školy, odboru mechanik mechatronik, žijúcich na Šariši v Prešovskom kraji.